

שים לב: בבחינה זו יש הנחיות מיוחדות למענה על השאלות.

תנ"ך

לבתי ספר דתיים

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שעותיים.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה ארבעה פרקים.

פרק ראשון	—	דברים	{	—	(15×6)	—	90 נקודות
פרק שני	—	מלכים ב, ירמיה, יחזקאל					
פרק שלישי	—	חגי, עזרא, נחמיה					
פרק רביעי	—	שאלת נושא		—	(10×1)	—	10 נקודות
				סך הכול	—		100 נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: תנ"ך שלם בלי פירושים.

כתוב במחברת הבחינה בלבד. רשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

שים לב: יש לענות על שש שאלות מן הפרקים הראשון, השני והשלישי כדלקמן:
 על שתי שאלות לפחות מן הפרק הראשון (שאלות 1-5), ועל ארבע שאלות נוספות לפי בחירתך (שאלות 1-10).
 (לכל שאלה – 15 נקודות).
 בפרק רביעי יש לענות על שאלה 11 – שאלת חובה (10 נקודות).

פרק ראשון – דברים

1. יחידת "הברית"

עייין בפרק ו', פסוקים ד'-ט'.

א. **רמב"ן** (לפסוק ד'): "שמע ישראל ה' אלהינו – גם זו מצווה שיבאר [...] שהוא שורש באמונה, וכל מי שאינו מודה בה כופר בעיקר כעובד עבודה זרה".

לפי רמב"ן, מהי המצווה שבפסוק זה, והיכן הוזכרה מצווה זו קודם בתורה? צטט.
 (6 נקודות)

ב. **רש"י** (לפסוק ה'): "ואהבת – עשה דבריו מאהבה, אינו דומה עושה מאהבה לעושה מיראה. העושה אצל רבו מיראה, כשהוא מטריח עליו מניחו והולך לו".

רמב"ן (לפסוק ה'): "בכל לבבך – שהחסיד צריך להיות אוהב וירא, כמו שאמרו (ירושלמי, ברכות, פ"ט, ה"ה):
 'עשה מאהבה ועשה מיראה, עשה מאהבה – שאין אוהב שונא, ועשה מיראה – שאם באת לבעוט אל תבעוטי',
 וכבר נתבאר זה בדברי החכמים".

(1) על פי רש"י, בעת קושי – מה יעשה אדם שעובד את ה' מתוך יראה?

(2) על פי רמב"ן, בעת קושי – מה יעשה אדם שעובד את ה' מתוך יראה?

(5 נקודות)

ג. (1) "לפי שנאמר 'ואהבת' איני יודע כיצד אוהב אדם המקום, תלמוד לומר:

'והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוין היום על לבבך' שמתוך כך אתה מכיר את מי שאמר והיה העולם,
 כלומר שעם ההתבוננות בתורה תתיישב האהבה בלב בהכרח".

(ספר החינוך, מצווה תי"ז, אהבת ה')

לפי ספר החינוך, מהו הקשר בין הציווי "ואהבת" (פסוק ה') ובין הציווי "והיו הדברים האלה" (פסוק ו')?

(2) "האל הנכבד והנורא הזה, מצווה לאהבו וליראה אותו שנאמר: 'ואהבת את ה' א-להיך', ונאמר: 'את ה'

א-להיך תירא'. והיאך היא הדרך לאהבתו ויראתו: בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואי הנפלאים

הגדולים ויראה מהם חכמתו שאין לה ערך ולא קץ".

(רמב"ם, משנה תורה, הלכות יסודי התורה פרק ב', הלכות א'-ב')

על פי רמב"ם, מהי הדרך לאהבת ה'?

(4 נקודות)

2. יחידת "פתח תפתח"

ענין בפרק ט"ו, פסוקים א'-י"ח.

א. (1) ציין מה הם שלושת הנושאים המרכזיים בפסוקים אלה, והסבר את המכנה המשותף שלהם.

(2) "מִקֵּץ שִׁבְעַת שָׁנִים תַּעֲשֶׂה שְׁמִטָּה" (פסוק א').

רמב"ן: "ועל דעת רבותינו 'מקץ' בסוף השבע, ולא ידבר הכתוב אלא בשמיטת כספים".

על פי רמב"ן, הסבר כיצד ומתי מקיימים את המצווה שבפסוק א'.

(6 נקודות)

ב. (1) הבא ראייה מפסוקים א'-י"א שמצוות צדקה צריכה להיעשות בנדיבות וברוח לב.

(2) רמב"ם (הלכות מתנות עניים, פרק י', הלכה ב'): "לעולם אין אדם מַעֲנִי מִן הַצְדָּקָה, ואין דבר רע ולא היזק

נִגָּל בַּשְּׂבִיל הַצְדָּקָה".

הבא ביסוס מפסוקים א'-י"א לדברי הרמב"ם.

(5 נקודות)

ג. ענין בדברים, פרק כ"ד, פסוק כ"א.

"כלי יקר" מבאר פסוק זה בדרך הדרש:

מזהירו על גזל עניים שלא יעזוב חילו [ישאיר עושרו] ליורשיו אחריו [...] וכן לא תבקש לעזוב העוללות למי

שיהיה אחריו, אלא לגר ליתום יהיה [...] ואל תדאג לומר אם לא אשאיר אחריי מאומה לזרעי מהיכן [הם]

יתפרנסו [...]!? זכית עכשיו לשדות וכרמים ברצון האל יתברך, הוא ישלח גם מלאכו לפני זרעך אחריו ויתן

להם די מחסורם".

(1) על פי "כלי יקר", הסבר את המילה "אחריו" שבפסוק זה.

(2) על פי "כלי יקר", הסבר בלשוןך מפני איזה מעשה התורה מזהירה בפסוק זה.

(4 נקודות)

3. יחידת "לא תוכל להתעלם"

ענין בדברים, פרק י"ט, פסוקים א'-י"ג.

א. (1) "תִּכְיֶינָה לְךָ הַדֶּרֶךְ וְשִׁלְשֶׁת אֶת גְּבוּל אֶרֶץ" (פסוק ג').

על פי פירוש שלמדת, כתוב שתי הנחיות הנלמדות מפסוק זה.

(2) "וְאִם יִרְחִיב ה' אֶת-לִהְיוֹת אֶת גְּבוּלָךְ" (פסוק ח').

על פי פרשן שלמדת, מתי תתרחש הרחבת הגבולות המתוארת בפסוק, וכמה ערי מקלט יש להבדיל בסך הכול?

(6 נקודות)

ב. "לֹא תַחֲסֹס עֵינְךָ עָלָיו" (פסוק י"ג).

על פי פירוש שלמדת, איזו סיבה עלולה לגרום לבית הדין לחוס שלא בצדק על הרוצח במזיד? (5 נקודות)

ג. הרב משה צבי נריה: "לא רק רוצח בשגגה זקוק למקלט. מכיוון שגילתה תורה את רעיון המקלט, עלינו להרחיבו

על כל השטחים. אחרי כל חטא יש להתייחד במקלט, המאפשר מחשבה והרהורי חרטה. גם יום השבת הוא

מקלט בזמן – 'אל יצא איש ממקומו'. [...] עיר מקלט בתורה איננה עניין של מאסר [...] אלא מקום מנוחה

ומקום ריכוז נפשי וחשבון הנפש [...]. [יש] זמנים של ריכוז, של חשבון הנפש, זמנים 'אשר ינוס שמה' האדם

וחי. ינוס מכל הטרדות, יברח מכל המפריעים – וחי".

(מאורות נריה, אלול-תשרי תשנ"ז, עמ' 36)

(1) על פי הרב נריה, מהי התועלת החינוכית בהגליית רוצח בשגגה לעיר מקלט?

(2) על פי הרב נריה, הסבר בלשונך את ההקבלה בין השבת ובין עיר מקלט.

(4 נקודות)

4. יחידת "ההנהגה"

א.

בעת הנדודים במדבר מילא משה שלושה תפקידי הנהגה.

כתוב איזה משלושת התפקידים בא לידי ביטוי בכל אחד מן הפסוקים שלפניך:

— "וַיֵּרָא חֲתָן מֹשֶׁה... וַיֹּאמֶר... מְדוּעַ אַתָּה יוֹשֵׁב לְבֶדֶךָ וְכָל הָעָם נֹצֵב עָלֶיךָ מִן בְּקָרְ עַד עָרֵב" (שמות, פרק י"ח, פסוק י"ד).

— "וַיֵּרָד ה' עַל הַר סִינַי... וַיִּקְרָא ה' לְמֹשֶׁה אֶל רֹאשׁ הָהָר וַיַּעַל מֹשֶׁה" (שמות, פרק י"ט, פסוק כ').

— "וַאֲשַׁלַּח מַלְאָכִים מִמֶּדְבָּר קְדָמוֹת אֶל סִיחֹן מֶלֶךְ חֲשֹׁבוֹן דְּבָרִי שָׁלוֹם לְאֹמֶר אֶעֱבְרָה בְּאַרְצְךָ" (דברים, פרק ב', פסוקים כ"ו-כ"ז).

(6 נקודות)

ב.

(1) עיין בפרק י"ז, פסוקים י"ד-כ' — פרשת המלך.

ציין שלושה מן האיסורים שאסרה התורה על המלך.

(2) העם ביקש משני מנהיגים להחיל עליו שלטון מלוכה.

ציין את שמו של אחד מן המנהיגים שהתבקשו לעשות זאת, וכתוב מה הייתה התגובה שלו על בקשת העם.

(5 נקודות)

ג.

תלמוד בבלי, סנהדרין, כ"א, ע"ב: "ואמר רבי יצחק: מפני מה לא נתגלו טעמי תורה? שהרי שתי מקראות נתגלו

טעמן (ו) נכשל בהן גדול העולם. כתיב 'לא ירבה לו נשים' אמר שלמה אני ארבה ולא אסור, וכתיב 'ויהי לעת זקנת

שלמה נשיו היטו את לבבו' (מלכים א, י"א, ד'). 'לא ירבה לו סוסים', אמר שלמה אני ארבה ולא אשיב, וכתיב:

'ותצא מרכבה ממצרים' (מלכים א, י', כ"ט).

לפי דברי רבי יצחק, מהי הסכנה בפירוט טעמים למצוות התורה? (4 נקודות)

5. יחידת "דיני המלחמה"

עיינן בפרק כ', פסוקים י"ט-כ'.

א. (1) על פי הפשט, מהו המצב המתואר בפסוקים אלה, מה התורה מתירה במצב זה ומה היא אוסרת במצב זה?

(2) רמב"ן (לפסוק כ'): "ולא אמרה תורה רק עץ אשר תדע כי לא עץ מאכל הוא וגו' – אלא להקדים ולומר

שאלין סרק קודם לאילן מאכל".

על פי רמב"ן, מה התורה מצווה בנוגע לשני סוגי העצים?

(6 נקודות)

ב. "וּבְנִיתָ מְצֹרַח עַל הָעֵיר... עַד רִדְתָּהּ" (פסוק כ').

על פי פירוש שלמדת, הסבר את המילים המודגשות בקו. (5 נקודות)

ג. "כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה" (פסוק י"ט).

פסוקים י"ט-כ' עוסקים בדיני מלחמה, אך רבי יוחנן, במסכת תענית, רואה בהם משל לעניין אחר:

תלמוד בבלי, תענית, ז', ע"א: "אמר ר' יוחנן: מאי דכתיב 'כי האדם עץ השדה'? וכי אדם עץ שדה הוא?...

אם תלמיד חכם הגון הוא – ממנו תאכל ואותו לא תכרות, ואם לאו [אם אינו הגון] – אותו תשחית וכרת".

רש"י: "ממנו תאכל – לְמוֹד הַיָּמֶנִי, ואם לאו, אותו תשחית – סור מעליו".

(1) על פי רבי יוחנן, את מי אפשר להמשיל לעץ פרי ואת מי אפשר להמשיל לעץ סרק?

(2) הסבר, על פי רבי יוחנן, למה נמשלת האכילה מן העץ.

(4 נקודות)

פרק שני – מלכים ב, ירמיה, יחזקאל

6. ירמיה, פרק א'

א. ירמיהו חושש לקבל עליו את השליחות הנבואית ואומר "הֲנִהּ לֹא יִדְעָתִי דְבַר כִּי נֵעַר אֲנִכִּי" (פסוק ו').
רש"י (לפסוק ו'): "כִּי נֵעַר אֲנִכִּי – איני כדאי להוכיח. משה הוכיחם סמוך למיתתו כבר נחשב בעיניהם בכמה ניסים שעשה להם [...] אני, בתחילת שליחותי, אני בא להוכיח?!"

(1) על פי רש"י, מהי המשמעות של המילה "דְבַר" בפסוק ו'?

(2) על פי רש"י, מהי הסיבה לחשש של ירמיהו? בתשובתך הסבר את ההשוואה שירמיהו עורך בינו לבין משה.

(6 נקודות)

ב. על פי פירוש מלבי"ם לפסוק ו', יש שלושה נימוקים לחשש של ירמיהו:

א. שהנער לא יערב ליבו לגשת בפני גדולים.

ב. שהנער אינו יודע לסדר דבריו במליצה ולשון צח, שעל זה צריך הרגל רב.

ג. מצד העם שנשלח אליהם, שלא יישאו פנים לנער צעיר הימים ויקומו עליו ויהרגוהו."

על פי פסוקים ז'-ח', הסבר בלשונך את תשובת הקב"ה לירמיהו על שניים מן הנימוקים האלה. בסס את תשובתך על הכתוב. (5 נקודות)

ג. "רִאֵה הַפְּקֻדֹתֶיךָ הַיּוֹם הַזֶּה עַל הַגּוֹיִם וְעַל הַמַּמְלָכוֹת לְנִתּוֹשׁ וְלִנְתוֹץ וְלִהְיֹת לְהָרוֹס לְבָנוֹת וְלִנְטוֹעַ" (פסוק י').
אלשיך (לפסוק י'): "הינה אין כוונת נבואותיך לנתוץ, רק [אלא] כדי שישבו בתשובה ויתוקנו כי בעלי בחירה המה [...] כי מה שהוא נבואות לנתוש ולנתוץ הכוונה היא לבנות ולנטוע [...] שהוא כדי שישמעו ויקבלו מוסר וישבו וְאָבְנִים וְאָטְעִים [...] ולכן אל תאמר כי אתה נביא [שמתנבא] על רעה, כי אדרבא עיקר הכוונה היא על תיקון".

(1) מהי הסתירה לכאורה בין התפקידים השונים שמוטלים על ירמיהו, על פי פרק א' פסוק י'?

(2) מהו הפתרון של אלשיך לסתירה זו?

(4 נקודות)

7. ירמיה, פרק ז', א'-י"א

א. (1) אל מי פונה ירמיהו בנבואה זו, ומדוע הוא פונה דווקא אליהם?

(2) "היכל ה' היכל ה' היכל ה' הִמָּה" (פסוק ד').

על פי פירוש אחד שלמדת, מדוע ירמיהו חוזר על ביטוי זה שלוש פעמים?
(6 נקודות)

ב. (1) עיין בפסוק ט'.

בפסוק זה יש רשימה של חטאים שעליהם הנביא מוכיח את בני ישראל. ברשימה זו יש חטאים המזכירים את הציוויים בעשרת הדיברות (שמות, פרק כ', פסוקים ב'-י"ד).
על פי מה שלמדת, מהו ההבדל בין רשימת החטאים ובין הציוויים שבעשרת הדיברות, ומה אפשר ללמוד מהבדל זה?

(2) עיין בפסוקים י'-י"א.

מהו הביטוי החוזר בפסוקים אלה, וכיצד לומד ממנו המלבי"ם (לפסוק י"ב) "כי כבר נסתלקה שכינה על ידי עוונותיכם"?

(5 נקודות)

ג. עיין בפרק י"א, פסוקים ו'-ז', ובשני הפירושים שלפניך.

מצודת דוד: "וגר זאב - אף החיות לא יטרפו טרף, והזאב ידור יחד עם הכבש ולא יטרפנו".

רד"ק: "יש מפרשים כי כל זה משל, כי הזאב והנמר והדוב והאריה הם משל לרשעים העושקים והגוזלים [...] והכבש והפרה והעגל והגדי הם משל לענווי הארץ [לעניים ולחלשים]".

הסבר את ההבדל בין פירוש "מצודת דוד" ובין פירוש רד"ק, בנוגע לנבואה שבפסוקים ו'-ז'. (4 נקודות)

8. יחזקאל, פרקים ל"ו-ל"ז

א. עיין בפרק ל"ו, פסוקים א'-ט"ו.

בפסוקים אלה מתואר הניגוד בין המצב בארץ-ישראל בתקופת הנביא לבין מצב זה בעתיד.

הסבר כיצד ניגוד זה בא לידי ביטוי בשני תחומים. בסס את דברין על הפסוקים. (6 נקודות)

ב. (1) תלמוד הבבלי, סנהדרין, צ"ח, ע"א: "אמר רבי אבא: אין לך קץ מגולה מזה, שנאמר: 'ואתם הרי ישראל

ענפכם תתנו ופריכם תשאולעמי ישראל כי קרבו לבוא' (יחזקאל, ל"ו, ח)".

על פי רבי אבא, הסבר את משמעות הפסוק.

(2) גם בפרק ל"ז, פסוקים ט"ו-כ', יחזקאל מזכיר עצים בנבואתו. מה העצים מבטאים בנבואה זו?

(5 נקודות)

ג. עיין בפירוש רמב"ן לויקרא, פרק כ"ו, פסוק ט"ז.

"ושממו עליה אויביכם" היא בשורה טובה מבשרת בכל הגלויות שאין ארצנו מקבלת את אויבינו וגם זו ראייה

גדולה והבטחה לנו כי לא תמצא בכל היישוב [העולם המיושב] ארץ אשר היא טובה ורחבה ואשר הייתה נושבת

[מיושבת] מעולם והיא חרבה כמוה כי מאז יצאנו ממנה לא קיבלה אומה ולשון וכולם משתדלים להושיבה

[ליישב אותה] ואין לאל ידם [אין ביכולתם].

(1) מהי התופעה ההיסטורית שרמב"ן מתאר?

(2) על פי רמב"ן, הסבר כיצד הפסוק "ושממו עליה אויביכם" הוא ברכה לעם ישראל.

(4 נקודות)

פרק שלישי — חגי, עזרא, נחמיה

9. עזרא וחגי

א. עיין בעזרא, פרק ג', פסוקים י'-י"ג.

(1) ציין שני רגשות שבאו לידי ביטוי בתגובות של העם על ייסוד היכל ה'.

(2) הסבר את הסיבה לכל אחד מן הרגשות.

(7 נקודות)

ב. (1) עיין בספר חגי, פרק א', פסוק ב'.

מהי הטענה של העם? כתוב על פי פירוש שלמדת נימוק אחד לטענה זו.

(2) עיין בפסוקים ז'-י"א.

על מה הנביא מוכיח את העם, ומהו העונש שהעם מקבל?

(8 נקודות)

10. נחמיה, פרקים א'-ב'

א. תפילתו של נחמיה

עיין בפרק א', פסוקים ה'-י"א.

(1) מה גרם לנחמיה להתפלל?

(2) נחמיה התפלל פעמים רבות בתקופה שבה הוא הנהיג את העם.

— הבא דוגמה נוספת לאירוע שנחמיה התפלל בו, וכתוב את הרקע לתפילה זו.

— לדעתך, מה אפשר ללמוד על נחמיה מריבוי התפילות שלו?

(8 נקודות)

ב. חוכמתו המדינית של נחמיה

(1) עיין בפרק ב', פסוקים א'-ח'.

כיצד באה לידי ביטוי חוכמתו המדינית של נחמיה בשיחתו עם המלך? הבא שתי דוגמאות.

(2) הבא דוגמה לפעולה אחרת שבה באה לידי ביטוי חוכמתו המדינית של נחמיה, והסבר מה אפשר ללמוד ממנה

על חוכמתו המדינית.

(7 נקודות)

פרק רביעי — שאלת נושא (10 נקודות)

ענה על שאלה 11 — שאלת חובה (10 נקודות).

11. הגאולה העתידית

בכמה מן הפרקים שנלמדו, הנביאים מתארים את הגאולה העתידית.
כתוב חיבור קצר (באורך של שבע עד עשר שורות), ובו תאר את המציאות הצפויה בימי הגאולה העתידית. בחיבורך ציין לפחות חמישה דברים שיתרחשו בגאולה העתידית, והבא ראיה מן הכתוב לכל אחד מן הדברים שכתבת. כתוב אם לדעתך מתקיים בימינו דבר מן הדברים שכתבת, ונמק את דעתך.
בתשובתך תוכל להיעזר בפרקים האלה:

דברים, פרק ל'

יחזקאל, פרק ל"ו

יחזקאל, פרק ל"ז

ישעיה, פרק ב'

בהצלחה!

זכות היוצרים שמורה למדינת ישראל
אין להעתיק או לפרסם אלא ברשות משרד החינוך